

Reflexions sobre el Museu de la Campana a Os de Balaguer

El propassat 7 de novembre vam tenir l'honor de visitar el Museu de la Campana a Os de Balaguer, guiats molt amablement per Radu, el qual atén també l'oficina de turisme local.

El Museu ocupa un parell de sales del Castell d'Os i mereix unes quantes (i serioses) reflexions, degudes tant a l'estat en el qual es troba com a les possibilitats que tindria, en un muntatge museogràfic.

Museologia inexistent

S'entén per museologia aquell projecte teòric, per mostrar una idea o uns objectes, en un espai visitable pel públic. Millor encara: el projecte museològic vol mostrar uns objectes amb una idea, una finalitat coneguda, en un immoble visitable. En els temps que corren no es concebible un museu que no sigui inaccessible, o de difícil accés per persones de capacitat física limitada

En primer lloc l'immoble és un magnífic castell, en estat avançat de restauració, en el qual hi ha nombroses propostes atrevides, com la utilització de bigues de ferro o de tarimes de fusta. Però l'accessibilitat (absència de rampes per entrar a la sala de campanes o d'ascensor per accedir a la planta superior) no sembla contemplada en el projecte, fins i tot amb escalons de mesures irregulars, de gran impacte estètic però que dificulten, i tant!, l'accés amb persones de mobilitat reduïda.

L'enllumenament sembla adequat. Però la idea, el discurs museològic, és inexistent. No sé pas què em volen contar, perquè no hi ha cap missatge, més enllà de la necessària paraula del guia. És un museu de campanes? És un museu de campaners i dels seus tocs? És un museu sobre la important (i necessària) trobada anual dels campaners a Os de Balaguer? No se sap, perquè a l'absència de panells s'uneix la presència d'un munt – dir-li conjunt seria excessiu – de campanes de diversos autors, èpoques i procedència.

Museografia inexistent

Si no hi ha idea que contar, tampoc hi ha el discurs, la presentació dels objectes. I no obstant, el museu compta amb dues col·leccions diferents de campanes, d'elevat interès.

La primera col·lecció inclou unes quantes campanes antigues, amb el seu jou de fusta o en un cas de ferro, que permeten mostrar diversos moments de la història de la campana, i diversos usos d'elles.

Una segona col·lecció és singular: unes quantes campanes de fonadors actius actuals, ubicades de manera diferent, i amb el rètol *CAMPANES AFINADES AMB NOTA MUSICAL I QUE FORMARAN PART DE LA FUTURA «SALA TEMÀTICA DE LES CAMPANES»*

Però totes les campanes – antigues i noves – estan posades en el terra o mal muntades (suposem que de manera intencionada) per evitar el seu toc. Llavors, què ens volen contar???

Sobre les campanes «afinades»

Em fa gràcia el concepte de *campanes afinades*. Què vol dir *afinades* Si **totes** les campanes estan afinades! Ara bé, afinades, respecte a què? Quan afirmo, rotundament, que totes les campanes estan afinades, vull dir que cadascuna correspon a una manera d'entendre la música: cada fonador, quan lliura una campana, pensa que correspon a la seva manera d'organitzar els sons. Si entenem, però,

com campana *afinada* aquella que aconsegueix les normes *actuals* (*hum*, *prima* i *octava* exactament de la mateixa nota, en tres octaves diferents, la *tercera menor*, la *quinta*) tampoc està tan clar el concepte. Ja que per molt que segueixin les mateixes normes, cada fonedor actual, té una concepció musical diversa, de manera que seria poc factible (o sonaria *desafinat*) un petit carilló fet amb campanes de fonadors diferents. Molt més interessant seria el concepte de tenir diverses campanes de distints fonadors *de la mateixa nota* per conèixer i reconèixer les diferències de *color musical* entre uns i els altres.

Però hi ha un altra oportunitat perduda: les campanes que estan penjades, generalment les noves, estan mal muntades: la de Portilla de l'entrada mostra de cara el crucifix (greu error: el crucifix mira sempre cap a fora, per tant el visitant hauria de veure la cara oposada) però sembla (per distracció d'Abel?) que la campana està girada un quart de volta respecte tant a les anses com a la batallera. Per tant el batall no es pot penjar, o millor dit, caldria tocar-lo en sentit horitzontal o si voleu perpendicular al visitant i no pas tirant d'ell com seria habitual. El mateix passa amb les campanes noves, penjades de manera que no es poden brandar o fins i tot repicar.

Si no tenim discurs, si les campanes no es poden sonar, quedarien els tocs... totalment absents. La gran aportació d'Os de Balaguer, des d'un punt de vista teòric, d'investigador, és que s'han posat a dotzenes, qui sap si centenars de campaners front a les mateixes campanes. És un laboratori ideal: durant uns trenta anys, persones distintes, amb tocs diferents, han tocat les mateixes campanes, amb resultats força distints. Tot un mon sonor, rítmic, tècnic, per descobrir i compartir. I del qual tampoc es fa menció.

Jo imagino que s'han enregistrat tots els tocs de tots els anys de la Trobada de Campaners; jo ho suposo, i ho hagués fet així. Però és que no hi ha ni un sol vídeo de la Trobada, ni tan sols de l'últim any!

Per tant, ni campanes, ni campaners, ni tocs... què volem mostrar?

Una proposta museològica

El museu d'Os de Balaguer compta amb un punt fort, què dic, amb un punt central i fortíssim: la Trobada Anual dels Campaners. Per tant no hauria de ser un museu de campanes sinó un museu de campaners i de tocs. Partint de l'experiència anual, es podria descobrir l'evolució de la trobada, la diferència de tocs, l'existència i pervivència dels campaners, i si m'apureu, les futures generacions de campaners i de tocs. Les campanes no són més que un punt de recolzament (molta gent no ha vist una campana de prop!), una possibilitat de sentir-les... i de tocar-les.

Això suposaria canviar el nom: ***Museu de les Trobades de Campaners d'Os de Balaguer***.

Una proposta museogràfica

Si la museologia suposa, com hem apuntat, la teoria, allò que es vol mostrar, la museografia diu la manera de mostrar els elements que es tenen o els què es poden tenir.

En primer lloc, si es tracta d'un museu de les Trobades, cal mostrar els vídeos, les fotos, les notícies, els assistents de les Trobades. Per tant, si fos possible, s'han de mostrar *tots* els vídeos anuals, per anys. Però també la possibilitat de triar els tocs, per campaners, per poblacions, per tipus de tocs. I així es podria comparar el toc de mort per exemple, d'uns o d'altres, amb les mateixes campanes...

Tot això és possible amb una pantalla tàctil o fins i tot amb un ordinador i una petita base de dades que permeti triar uns o altres tocs.

I les campanes actuals servirien per mostrar diverses formes de tocar-les, diverses sonoritats. S'ha de mostrar la diferència entre campanes fixes i mòbils, entre campanes ventades amb jou – a la manera catalana – o fins i tot amb petit jou però també amb petits batalls, com als Pirineus, i no pas mostrar les campanes a la manera alemanya, dissortadament tant *de moda* al nostre país.

El museu, a més, ha de reivindicar els tocs tradicionals catalans (repicats, ventats o voltejats), ha de reivindicar als campaners, als grans i als joves, a la necessitat present de tocar manualment les campanes, com signe de pertinença a una comunitat, com expressió de sentiments comunitaris i si m'apureu, com signe d'identitat local, comarcal, nacional. I també ha de criticar aquelles instal·lacions que no respectin la nostra manera tradicional de tocar-les.

I entre panells que parlin de les Trobades, de les distintes maneres de tocar, dels campaners passats, presents i futurs, s'han d'incloure les campanes existents. Però d'una manera que siguin tocables, sobre tot que es pugin tocar dues o tres a l'hora. Com parlar de ventar o de repicar, si les campanes estan separades, si les cordes són curtes, si els batalls i les campanes estan bloquejats? Perquè el segon punt fort del Museu, a més de la Trobada Anual, és la seva presència en un castell, on es poden tocar, sense por, les campanes, i on es pot introduir al visitant en el fascinant món dels repics, dels tocs, dels sentiments expressats a través de les campanes.

Reflexió final

Si el visitant, que no sap res de campanes abans d'entrar, surt havent conegut el món de les trobades, dels campaners, dels tocs, i fins i tot ha *après* a tocar una mica, segur que el nostre museu no sols tindrà èxit sinó que, a més, servirà per divulgar, comunicar, enamorar a la gent, descobrir més entusiastes i partidaris dels tocs manuals de les campanes.

El magatzem actual, tot i tenint peces de gran interès, no interessa ni als especialistes.

Dr. Francesc LLOP i BAYO

Antropòleg i campaner

Cap de secció emèrit de museus de la Generalitat Valenciana